

81
Q. F. S. F. Q.

DISSERTATIO GRADUALIS

ACTIONES HUMANAS EARUMQUE PRÆCIPUAS AFFECTIONES,

Breviter delineans,

Quam

Suffragante Ampl. FACULT. PHILOS.
in Reg. Acad. Aboënsi,
Sub PRÆSIDIO

Viri Maxime Reverendi atq; Amplissimi,

Dn. LAURENTII TAMMELIN,

Math. Prof. Ord. & Pastoris in Pemar.
Publico Examini subjicit

ANDREAS HIELM, Smolandus.

*Ad diem 13 Junii Anni 1707. loco
horisque solitis.*

Exc. Jo. WAL.

Reverendissimo Patri ac Domino,

DN. OLAVO CAVALLIO,

Inclitæ Diœcesios Wex: EPISCOPO
Eminentissimo, Consistorii Præsidi
Gravissimo, Gymnasii Scholarumq;
per eandem Diœcesin Ephoro
Amplissimo.

PATRONO ac MÆCENATI MAGNO,
mente venerabunda æternum
colendo.

Plurimum Rever: ac Praeclaris
Gymnasii Wexionensis LECTO
ASSESSORIBUS Dexterrimis,
mni observantia

Qualemunque hanc Dissertationem, in
monium, cum omni prosperitatis
submis

NOMINUM
Observantis
A.

Summe Reverendo & Amplissimo Domino,

DN. ANDREÆ
GOEDING,

Dicæcios Wex: Archi - Præposito
& Templi Cathedralis Pastori longe
Meritissimo, Consist. Adtessori
Primario Adcuratissimo.

PATRONO ac PROMOTORI ætatem
devenerando.

rissimis Dominis Magistris

RIBUS Solertissimis, Consistorii
Fautoribus ac Promotoribus, o-
cultu suspiciendis,

devotæ Venerationis, piique animi testi-
voto, offert, seque ac spem suam
commendat.

VESTRORUM

simus cultor

H.

Plur. Reverendo, Doctissimoque
Domino,

Dn. PETRO HEM-
MINGIO,
Pastori in Dardesio Vigilan-
tissimo,
Parenti qvavis filiali observantia
jugiter colendo.

Ob innumera paterna beneficia in se
collata, Dissertationem banc in piae
gratæque memoria πειμήρεον sa-
cram esse voluis

Obsequentiissimus
Filius

A. H.

D. D.
§. I.

cognitionem illam, quæ
a nobis ipsis incipit,
in plurimis ordine es-
se primam, haut gra-
vate concedet, quis-
quis citra ambages
ad res extra nos positas duci velit. Ut
enim exteris visentibus mores parum
conducet, si domi plane hospites sint;
ita infelici successu ad externa transfiliet,
quicunque reflexa hac cognitione desti-
tuatur. Hinc est, quod illud γνῶθι
σαυτὸν a Græcis Philosophis tantopere
fuerit commendatum, ut non contenti
verbis illud inculcare, marmori insuper
cedroque inculpi curarint. In primis
autem substrata materia hunc ordinem

A

jure

jure suo exposcere videtur: est enim illa tam ampla, tamque vasta, ut nisi ex hoc portu secundus te deducat ventus; vix felici progressu fluctibus ejus te committas. Proinde, ut scopulos syrtesque, quibus impedita est, superemus, consultum ducimus ipsa ejus initia pa-
lo anxius querere, ductum deinde, quem sponte nobis sua objicit, secuturi.

§. II.

Mirro prorsus modo duæ in homine concurrunt partes, essentia sua adeo diversæ, ut omnibus suis sibi invicem contradistinguantur proprietatibus. Anima sentiens, imaginans, intelligens, volens, dubitans, extendi nescia; Corpus extensum, divisibile, figuratum, de loco in locum mobile, omnis sensus, (proprie sic dicti) expers: ita omnino, ut quod de uno affirmatur, de altero verè negetur. De essentia animæ si quæras, eam sola ostendit cogitatio, per hanc enim omnes cæteri actus sece-
erunt, ac cogitationem tanquam conce-
pium immediatum seqvuntur, ita ut illa de-
stru-

stru&ta, nihil maneat reliquum. Utinamque essentiam rei id minime ingreditur; sine quo rem ipsam percipere queas; ita ab anima differunt omnia ea, sine quibus illa intelligi possit: quoniam vero remotis omnibus, cogitatio sola ab anima sit inseparabilis nisi ejus conceptus evanescat; omnino sequitur, quod animæ ea sit essentialis. Corporis autem essentia ab extensione primo intelligitur; sub hac enim reliqui omnes quotquot sunt ejus modi comprehenduntur, separatisque cæteris omnibus, sola hæc remanebit, nisi ipsam essentiam in nihilum redigere velis. Etenim si à materia quantum poteris, mente abstrahas; invenies figuram, situm, magnitudinem &c. facili negotio ab ea posse separari, & ita quidem, ut, quamvis figura ac magnitudo sine materia minime intelligantur; materia tamen, etiam determinata, sine ipsis, specialiter consideratis, salva maneat atque integra: quo conficitur in numerum modorum sive accidentium illas esse transferendas. Si

vero ad divisibilitatem & impenetrabilitatem progrederis, materiam utique sine his etiam haut obscure percipies, ita tamen, ut absque illis naturaliter esse non possit: hinc fluit, ratione tantum à materia eas separari, ipsamque quidem essentiam non constituere, ast immediate consequi, unde essentialia audiunt consecutiva. Ulterius, his remotis, quam supra adstruximus, restat extensio, qua destructa, necesse quoque est materia mox destruatur. Porro, cum utraque hæc substantia, cogitans nimirum & extensa diversum sui nobis sifstat conceptum, ita ut unam sine altera seorsim clare distineteque intelligere possumus, inferre id ipsum, patet, realem utriusque distinctionem.

§. III.

Et si autem quod assertum ivimus, adeo sit evidens, ut extra dubitationis aleam positum videatur; præconceptæ tamen opiniones non raro efficiunt, ut iis, quæ omnem etiam obscuritatem disculperint, ægre assentiamur. Scilicet est mens

mens nostra corpori conjuncta, perpetuaque assuefactione id consecuta est, ut tantum non omnes ejus cogitationes materialismum sapiant. Hinc, quando spiritus contemplabitur, imaginem eorum sibi sistit, quorum conceptum purum haberet. Et quod maxime mirandum, nec domi est suæ: negat enim se esse corpus, & tamen se vel halitum, vel aliud quoddam tenue, & nescio quod rarum per corpus diffusum invita profitetur, quanquam falso, ipsa cogatur fateri. Tanta, inquam, cum socio familiaritas, ut se ipsam dedicat. Et hæc est res, ni fallor, quæ facit, ut mentem sine cogitatione existere, tam faciles multi concipient, atque ab ipsa actionem omnem, non secus quam à re extensa motum divelli posse statuant, quod ab ἔξασι, aliisque, quarum mens non est memor, operationibus probare conantur. Verum enim vero, tralatitium est, per accidentia in substantiæ nos pervenire cognitionem: annon autem intelligere, velle, de hac vel illa

re cogitare, substantiam corpoream eliminent? Cum itaque hæc substantia sit spiritualis, qualem illam, quæso, fingas quæ non perpetuo agat, adeo ut actionem actualem ab hac non facilius evelles, quam à quadrato quatuor latera, vel à circulo rotunditatem. Nec est quod dicas ab agente differre actionem, ita & ab anima cogitationem; animam enim esse cogitationem non dicimus, sed esse rem cogitantem, quam cogitatio æque necessario, ac rem agentem actio comittatur, quamque sine cogitatione adeo impossibile est concipere, ut extra eandem mox in conceptum ejus corporum miserabili lapsu, ut supra innuebamus, prolaberis. Si vero concederis substantiam quidem esse cogitantem, nihilominus tamen asseveraveris, si velit, à cogitatione posse cessare; eo ipso non obscure cogitationem ejus actualem adstrues; necesse enim est, ut quando non velit cogitare, etiam tum quam maxime cogitat. Quod autem objicis, animam non agere, quia ejusmodi a-

& ionum immemor sit, id sane nihil assertio-
 nis nostræ officiet, dum in mentem
 revocaveris, m̄ s̄epius repetantur spi-
 rituum animalium motus, unde memo-
 ria constituitur, in cerebro sui vestigia
 non posse relinquere. Hinc quoque est,
 quod s̄epissime vix recorderis, quæ mo-
 do mente agitaveris, quanquam ipsam
 fuisse otiosam, minime affirmare pote-
 ris. Id tamen attentionis aliquid mere-
 tur, considerari cogitationem vel gene-
 raliter, sine certo respectu ad hoc vel
 illud objectum, vel specialiter. Hoc mo-
 do, animæ non magis est essentialis,
 quam hæc vel illa forma determinatæ
 materiæ; illo autem, sicuti forma gene-
 raliter considerata, à materia determi-
 nata nunquam separatur; ita nec cogi-
 tatio ab anima: determinata dixi, nam si
 indeterminatam consideras, ei sola pri-
 mario competit extensio.

q. IV.

Corporis in superioribus generalem
 stitimus conceptum, essentiam ejus
 scrutando; quale igitur sub hac vel illa
 de-

determinatae materiae extensione continetur, cui anima nostra juncta est, paucis jam exhibebimus. Corporis humani tres esse partes integrantes, solidas nimirum, fluidas ac spirituosas, auctor est Galenus. Solidarum nomine veniunt ossa, cartilaginiæ, membranæ, arteriæ, venæ, musculi, cerebrum, medulla spinalis, cor, ventriculus, intestina, & quæcunque terminis propriis, ut cum Aristotele loquar, detinentur. Sub fluidis continentur chylus, sanguis, lymphæ, aliisque humores. Spirituosas consti-
tuunt particulae istæ subtiliores, quæque ob activitatem, spirituum vocabulo insigniuntur. Verum in harum partium usum, aptamque ad invicem structu-
ram inquirere, quomodo variæ ex di-
verso illarum situ ac figura, mediante-
bus spiritibus animalibus propullulare
poterint operationes, opus est prolixius
quam ut illud hæc sustineat pagella,
cum & nostrum institutum id non adeo
requirat, & iste labor à proposito lon-
gius nos duceret. Id cum Harvæo
di-

dixisse sufficiat, sanguinem, antequam
 quicquam corporis reliqui existat, esse p̄e ce-
 teris omnibus factus partibus primogenitum;
 Et ab ipso r̄um materiam ex qua corporatur
 factus, r̄um nūrimentum quo augetur, pro-
 cedere. Hoc in sanguine, nūdulantur
 quasi spiritus animales, qui nihil aliud
 sunt quam subtilissimæ sanguinis par-
 tes, flammularum instar maxime mo-
 biles, quique & sanguinis massam una
 componunt, & omnibus deinde parti-
 bus motum communicant atq̄ calorem.
 Nec solidis tantum partibus motum tri-
 buit recentior Philosophus, dum corpus
 humanum ad instar machinæ moveri
 assentit; nam claris se explicat verbis in
 Epist. Part. I. p. 188. & seq. Propria namq̄
 & intrinseca virtute partes solidæ etsi a-
 prissime conformatae propter ineptitudi-
 nē ad actiones expediendas minime mo-
 veri possunt; ideoq̄ motus causa quæri
 debet in alio interno principio: quod cū
 partes fluidæ constituere commode ne-
 queant, frustra quoque ad principium
 immaterialē intermediarum recurritur, re-

stat ut spiritibus animalibus in partes istas impetum facientibus, motus iste tanquam causæ efficienti proximæ adscribarur. Dixi gratis fingi animam motuum corporis esse causam; cum enim omnis fiat motus per mutuum contatum, quomodo, amabo, immateriale materiale moveat? quod enim quidam corporis motus animæ obtemperent, id sit tantum ea ratione, quod cum cogitationibus mentis, certi corporis, propter unionem, juncti sint motus. Hinc Arist. i. de anima 3. Φάνεται κινητὴ ψυχὴ τὸ ζῷον ἀλλὰ προσαρέσεως οὐκούνησεως. Corpus autem per compressionem vel dilatationem muscularum, quæ fit per nervos, beneficio spirituum animalium movetur, Arist. c. 3. τοῖς ζῷαν πορέσεις ἀεὶ δὲ τὸ κινήματος δυσὶν ἐλαχίστοις χρώμετον ὄργανοις μέρεσι ποιεῖται τὴν μεταβολὴν, τῶ μὲν ὀσπριανὸν θλίβοντι, τῷ δὲ θλιβομένῳ. Sed hisce diutius non immoramus. Quomodo anima cum corpore hoc conjuncta sit, qua fieri poterit brevitate jam dispiciendum.

§. V.

Quanquam secundum antea dicta, inter proprietates animæ & corporis tantum intersit, ut se invicem excludant; amicissimum tamen fœdus ætissimumque vinculum inter illas intercedere comperimus. Quale autem hoc sit, quamque late se diffundat, non adeo est facile explicatu: cum tamen in proprietatibus essentialibus constitutivis hoc vinculum minime constare manifestum sit; in attributis seu modis id quærere necessum habemus. Quemadmodum itaque corpora per id uniri animadvertisimus, per quod intime sibi sunt præsentia; ita quoque cum in nulla alia re corporis animæque ad invicem præsentiam concipere possimus, quam ut mutuo agant patienturque, hinc in mutua actionum passionumque dependentia unionem istam consistere, non temere statuitur. Arist. I. de anima 3. Στοιχεῖον τὸ κοινωνίαν, τὸ μὲν ποιεῖ, τὸ δὲ πάγκε
τὴ τὸ μὲν κινεῖται, τὸ δὲ κινεῖ. Absolvitur

autem hæc actio, actionisque receptio,
 ut antea innuimus, non secundum mu-
 tuum contactum, eum enim conceptus
 animæ prorsus respuit; sed ut paulo su-
 perius docet idem Aristoteles *Διὰ προσ-
 πειτες καὶ τοῖς οὐρανοῖς*, quod scilicet certis ani-
 mæ cogitationibus, certi respondeant
 motus in corpore, & sic reciprocè, ita
 nimirum, ut anima ex se mota, eo quo
 diximus modo, in corpore quasdam ex-
 citet operationes; corpus autem varie
 motum, animæ occasionem præbeat va-
 rias ideas eliciendi. Plurimi namque sunt
 motus animæ, qui à corpore ita depen-
 dent, ut in anima corpore non agente
 nunquam existerent, immo etiam post-
 quam existere cæperunt, ad durationem
 motus in corpore necessario existant.
 Sic quoque variæ sunt corporis opera-
 tiones, quæ anima non cogitante, non
 modo non exerentur, sed etiam posi-
 ta hac cogitatione, necessario eliciantur.
 Id tamen advertendum, quamvis mo-
 tuum quantitas, ut ita dicam, seu illo-
 rum in anima duratio à corporis motu
 de-

dependeat; qualitas tamen eorum corpori non simpliciter debeatur, sed ab animæ judicio procedat: fieri enim potest, ut ex uno eodemque corporis motu, longe diversa animæ eliciatur affectio. Et hæc est illa utriusque actuum ab invicem dependentia seu mutuum commercium, quod unionem confidere supra adseruimus.

§. VI.

Porro, uti duo corpora eo arctius conjuncta intelliguntur, quo pluribus in partibus se tangunt; ita non in una alterave actione, sed in pluribus hæc dependentia cernitur. Isthoc tamen commercium non eo usque extendere licet, ut omnes omnino operationes complectantur, id namque prohibent plurimæ actiones, quibus & mens nostra sine dependentia immoratur, & corpus ex sola organorum structura exerit; adeoque singulas huc velle reducere actiones, non parum absurditatis esset habiturum. Quocirca ut aliquanto distinctius pro-

grediamur, patiamur hanc rem nos
 paulo morari. Habet id mens nostra ex
 naturali insita vi, ut varias ex se ipsa
 sine commercio cum corpore ideas pos-
 sit elicere, adeo ut praeter se suamque
 substantiam, nulla alia corporea indi-
 geat ad cogitandum. (Arist. Analyt.
 post: L. 2. c. 8. οὐχὶ ὅλη ἀντὶ εἰσὶν οὐκέτι)
 Ex quo, cum se ipsam contemplatur,
 causam sui inquiens, in entis perfectis-
 simi, DEI nimirum scrutationem, se-
 cundum infinita ejus perfectissimaque
 attributa descendere potest. Cujusmodi
 conceptus mentis, innatorum nomine
 insigniri solent, non quod animæ sem-
 per obversentur, sed quod possit anima
 sibi relicta illos elicere. Cæteri autem,
 qui non sine commercio cum corpore
 exeruntur, adventitii audiunt, non quod
 per species quasdam ab externis obje-
 ctis animæ imprimantur, sed quod ante-
 tea innatos anima tunc demum exerat,
 cum objecta externa occasionem præ-
 bent de illis cogitandi. Si enim innatos
 hosce conceptus seu ideas negares, nun-

quam

quam explicares quomodo anima illas recipiat; certum namque est ab objectis externis nisi motus corporeos ad organa sensuum nihil accedere, quos inter & animæ ideas non major est similitudo, quam inter utriusque substantiam, à qua hi motus dimanant. Deinde quod affirmamus illas non explicatas iri, nisi ex occasione externorum objectorum, id certe non arguit eas ita esse adventitias, ut non sint innatae; cum ad earum quoque actualem explicationem, quas peculiari respectu adventitiis contradistinetas diximus, causa requiratur occasionalis, cogitationum videlicet suarum conscientia, sine qua & illæ sepultæ laterent. Inter utrumq; autem hoc genus idearum id maxime interest, quod posteriores hæ sub commercium animæ corporisque veniant, priores vero sint pure mentales. Præterea in corpore etiam varii existunt motus & operationes, quas tanquam longe a se dissitas ignorat anima, & perpetuo quidem ignoraret, nisi veritas Anatomica detexisset. Hujus-

modi sunt motus cordis, sanguinis circulatio, ciborum concoctio & digestio, aliisque innumeris. Et licet hos inter illosque motus, quorum supra meminimus, qui que sub commercium cum anima veniunt, nullum omnino intercedat discrimen, si, ut in corpore existentes præcise considerentur, cum omnes uno eodemque modo ex impetu spirituum, partiumque modificatione fiant & exerceantur; in eo tamen maxime differunt, quod illi plerumq; anima conscientia fiant, hi autem sine ejus advertentia exterantur.

§. VII.

Ostensa jam diversitate actionum ab homine prodeuntiū, ratio ordinis postulat ut ad ipsa principia propriis accedamus, secundum quæ examine actionum rite instituto, constare poterit quænam illarum, *humanarum* nomine vel secus veniant. Ad quod conficiendum, necesse est ad scrutationem animæ nostræ redditum paremus, quamque modo secundum extremas velut lineas volanti-

oculo contemplabamur, ejus interiorem jam quasi constitutionem rimemur. Sed cum mens nostra sit finita, ut res secundum omnes earum modos uno actu percipere nequeamus; ideoque in nosmetiplos etiam descendentes, conceptus nostros dividere necessum habemus. Quo in negotio, multo, credo, felicius versaremur, si secundum varios gradus operationum progrederemur, quam si omnes animæ operationes, ad duas potissimum, ut fert ulti vulgaris, facultates reducere allaboraremus. Quid enim hoc prodest, quam ad alendam augendamque materiam dissentionum. Si namque vel omnes ingenii nervos quis intendat, nunquam tamen operationes mentis, ut verbis utar Titii in Obs. ad Put. de O H: & C. l. i. c. i. ita secernere potest, ut sola cognitio sine appetitu aut aversatione, aut voluntas sine cognitione adsit, sed illa omnia sunt intime ac inseparabiliter conexa. Cum tamen plerisque hæc ratio philosophandi invaluerit, recepta vetat consuetudo, quo minus ab illa receda-

mus. Duæ itaque animæ nostræ comparent facultates, ex diversa actione, quam circa objecta elicit, appellationis originem trahentes: *Intellectus* altera, altera *voluntatis* nomine venit. Has autem animæ nostræ facultates, tantum abest ut realiter ab ea differre dicamus, ut potius eandem cum illa constitutere essentiam adseveremus. Quando enim anima per ideas, aut ab objectis exterris, aut à se ipsa in se excitatas, ad rei considerationem descendit, dicitur intellectus; voluntas autem, quando se sponte movet ad aliquid agendum, hoc est, affirmandum vel negandum de iis, quæ sibi ab intellectu proposita sunt. Unde apparet, eandem esse animam quæ intelligit & quæ vult, adeo ut hi quoque actus ab invicem nisi ratione antecedentiæ, ut ita dicam, non discrepent. Nam nullos certe reperies motus, qui unius facultatis ita sunt proprii, ut ad alteram non pertineant: quamvis enim refragari non possimus, multa perceptionem intellectus movere, ad quæ eum non

non determinavit voluntas, nec sane si penes ipsam esset, saltem ratione hujus vel illius objecti unquam determinaret. Nam per illam, quam diximus, intimam animæ cum corpore unionem, non possunt non varii in anima existere motus, quos utique spiritus animales ab objectis varie agitati excitant, animæque occasionem præbent de istis objectis cogitandi, & usque adeo, ut illa objecta non cognoscere, in animæ non sit potestate. Id tamen juxta non negandum, circa ipsam perceptionem, mox quoque se exerere actus voluntatis, adeo ut si intellectus vel præsenti objecto examinando intentius inhæreat, vel versus alia objecta cogitationes dirigat, vel denique si minus ad nostri perfectiōnem pertineat, sibi inconveniens judicet, id omne à voluntate dependeat.. Nam licet bonitatem vel malitiam objecti, intellectus sit examinare; de objecto tamen actu judicium ferre, id sane voluntatis est. Ad judicium enim exeren-

C 2 dum

dum non sufficit ut rem percipiamus, sed requiritur insuper assensus, hoc est, affirmatio vel negatio ad formam judicii constituendam, ideoque ad determinationem voluntatis illud esse referendum, cuivis est obvium. Neque voluntatis nomine, ii solum actus animæ comprehenduntur qui assensum implicant; sed etiam qui omnem ad rem aliquam assensionem excludunt: hac namque voce nihil aliud indigitatur, quam libertas quædam appetendi respuendique ea, quæ ab intellectu minus clare objiciuntur, ut infra fusius dicetur.

§. VIII.

Et si vero ita inseparabiliter hi actus animæ nostræ connectantur; in omnibus tamen functionibus quas obit anima, facultatem cognoscendi determinationem voluntatis antecedere tenendum est. Ut enim agat voluntas, id est, aliquid eligat vel respuat, necesse est faciem quasi ipsi præferat intellectus, ipsamque in operationibus ejus dirigat, determinetque

que. Unde quando ratio dictaverit ali-
quid esse fugiendum vel appetendum,
voluntas non potest non ad fugam vel
amorem determinari, & quidem non
tantum qua speciem actionum, sed etiam
earundem exercitium. Nam si ex clara
distinctaque intellectus perceptione, ne-
gaveris sequi assensum voluntatis; affir-
mabis duas has potentias sibi invicem
contrariari, atque sic potentiam ratio-
nalem in ordinem reliquarum potentia-
rum detrudes. Nec opus videtur distin-
ctione inter approbationem simplicem
& efficacem, quam nescio quas tricas
quidam timentes hoc in negotio adhi-
buere: si enim ratio dictaverit hoc mo-
do & tempore aliquid esse respuendum
vel eligendum, certe non minus tunc
voluntas ad agendum movetur, quam
ubi simpliciter bonitas vel malitia obje-
cti à ratione proponuntur. Quo tamen
non conficitur ut elidatur voluntatis li-
bertas, ut potius quam maxime stabilia-
tur, ut infra patebit. Accedit, quod ex
indifferentia intellectus, tota proveniat

indifferentia voluntatis. Sed contra assertiōnem de antecedentia intellectus fortasse objicies, quod voluntas s̄epissime intellectum determinet, quando scilicet libere me accingo ad quasdam ideas contemplandas scrutandasque, adeoque voluntatem causam esse ut agat intellectus; tunc sane id ipsum non refragabimur, si imperii instar aliquod voluntatem in Intellectum exercere dicas, ut sese ad rem aliquam considerandam determinet: nam si intellectus confideratur, vel ut interne à voluntate, vel occasione objectorum externorum motus; certe se habet ad instar potentiae passivæ; verū tamen cum in scruratione alicuius objecti versatur, ejus est, non tantum semet, sed etiam voluntatem dirigere.

§. IX.

Cæterum quoties voluntatis occurrit idea, toties animum nostrum subit attributum *libertatis* ab ipsa divelli nescium: nam voluntatem dicere quæ libera

bera non esset, (loquor in civilibus) non minus contradictionis implicaret, quam si alicujus rei existentiam simul adstrueres atque negares. Et est hæc libertas eo firmior tenenda, quo hac destructa, non tantum omnis actionum moralitas destruatur, verum etiam DEUS omnium scelerum causa efficiatur, cum tamen τῶν κακῶν ἀλλ' ἀτὰ δὲν ζητεῖν τὰ αἴτια, ἀλλ' οὐ τὸν Θεόν, ut loquitur Plato lib. II. de Rep. Ut itaque ad hujus rei explicationem perveniamus, de Objecto Voluntatis, Bono scilicet, quædam erunt præmittenda. Bonum Philosophis accipitur vel absolute, quod alias Transcendentale dicitur, vel relate. Transcendentale vel est tale per essentiam, qualis est solus DEUS, quia independenter ab alio, ex se habet omnes perfectiones; vel per participationem, quale est omne Ens dependens, adeoque omne Ens, quatenus Ens est, bonum vocamus. Quomodo enim, quæso, Ens qua Ens, potest esse malum, cum originē sui Enti Independenti, Deo vide-
licet

licet originem debeat, à quo nihil mali potest proficisci. Bonum relate sumtum dilpecitur in morale & naturale. Morale est quod ab agente libero profluens, & ad normam exactum, cum eadem convenit, de quo suo loco erit agendum. Naturale, quod ad aliquem relatum, ejus naturam conservare ac perficere aptum est. Circa hoc bonum voluntas ita se exerit, ut non possit non in id sive universaliter sive specialiter acceptū ferri. Uti enim natura nobis innatum est, ut sui conservandi quisque sit cupidissimus, quæque ad sui destructionem tendunt, omni nisu amoliatur; ita & voluntas nullo non tempore in id fertur, quod sibi conveniens est atque bonum. Absurdum namqe foret dicere, quemquam in malum qua malum ferri. Nam et si multos malum sibi ~~con~~^{con}sciscere videoas, nunquam tamen id fit nisi sub ratione boni, cuius naturam induit minus malum, cum malo graviori collatum. Minus namque de malis habere, bonum quodam modo esse videtur, Arist. l. 3. Eth. c. 1. Quemadmodum autem

autem DEUM non posse non id quod bonum est approbare, etsi Ens sit liberum, totus concinat Theologorum chorus; sic quoque de voluntatis perfectione est ut bonum appetat, ita ut isthac propensio, naturali quadam ipsi sit juncta necessitate, quæ tamen non libertatem sed contingentiam tollit, adeoque quo magis in bonum tendit, eo censetur liberius. Quod vero illa indifferens sit, id ex rationum defectu, quæ facere possunt ut lese determinet, promanat. Hinc est, quod quando perceptio intellectus fuerit obscura; voluntas non possit non dubitare, hoc est, judicium suum suspendere, affirmationemque vel negationem cohibere, ni præceps in errorem ruere velit, unde Canon: conscientia dubia nihil agendum. Quocirca *radicalis* quidem principium hujus libertatis in intellectu erit quærendum, utpote sine quo clare non prælucente, voluntas, secundum ea quæ superius adduximus, se determinare non potest; *formaliter* tamen ipsa libertas in voluntate consistit, cum per

eam omnis sese libertas exerat. Quan-
tum ad moralitatem asserendam, suffi-
cit indifferentem fuisse voluntatem ad
hanc vel illam actionem suscipiendam,
cum satis sit, non necessario in aliquod
objectum nos propendisse. Ast si res ex-
actius trutinetur, evidens est, indiffe-
rentiam nec contrarietatis ut appellant,
nec contradictionis essentiam libertatis
ingredi. Quanquam enim ratione medio-
rum, quorum unum præ alio eligimus,
libertas indifferentiam includat, adeoque
hoc respectu recte definiatur *potentia*,
quæ positis omnibus ad agendum requi-
sitis potest agere vel non agere; ratio-
ne tamen boni in quod tanquam fi-
nem suum tendit, sine omni indifferentia
esse potest. Nam de essentia liberta-
tis est, *quod habeat actiones in sua pote-*
ntia, hoc est, quod possit agere quando
vult, non agere quando non vult; longe
vero ab essentia ejus est remotum, uni
actioni contrarias vel contradictorias
posse exercere. Est autem hæc libertas
calis, ut à nulla non tantum intrinseca, sed
etiam

etiam externa re possit convelli: quamquam enim omnes nostræ operationes, à causæ primæ influxu ita dependeant, ut extra illum, nullus à nobis prodire poterit motus; inde tamen non sequitur quod necessario agamus. Concursum euim DEI non est ipsa actione prior, sed tum demum ponitur, cum actio exerceatur, ac proinde non afferat voluntati necessitatem. Unde qua physicum quidem actionum exercitium, fatendum est, in solidum à DEO nos dependere; verum exercitii hujus directio versus hanc vel illam rem, hoc vel illo modo ac tempore, ea certe à nobis dependet.

§. X.

His expositis non difficilis erit aditus ad actiones humanas: cognito enim principio seu fonte ex quo res ipsa profluit, rei ipsius qualitas facilime noscitur. Quæcumque igitur actiones, quæ perceptionem intellectus, liberamque exinde fluentem voluntatis determinacionem, tanquam sui originem agnoscunt,

ut nobis imputari queant, *humanarum*
titulo ornantur; sive illæ fuerint elicite
ut intra mentem sistantur, sive impera-
tæ, quæ in exercitium externum erum-
punt. Unde non incommodè actio hu-
mana definitur per spontaneum volun-
tatis motum, quo prævia rationis ad-
vertentia plena, seipsam voluntas mo-
vel, motumque istum vel recipit, vel
versus suum objectum dirigit. Hinc pa-
tet, ex ordine actionum humanarum ex-
cludi omnes actus violentos, cæterosque
à potentiis hominis naturalibus prode-
entes non solum omnes corporis motus,
in quos nullum nobis est imperium; ve-
rum etiam ipsius animæ perceptiones,
quæ separato voluntatis actu nobisque
invitis & reluctantibus exitantur, qui-
que inde hominis potius, quam humani
dicendi, cum omnes horum effectus ci-
vilem imputationem recusent. Sic si im-
pia nobis sisteretur aliqua propositio,
certe non peccaremus neò, quod ejus
consciæ essemus, sed quod assensum ei
præberemus. Intelligere quoque hinc
da-

datur, ab hoc censu eliminari actiones
brutorum, quæ et si libertatis præ se fe-
rant umbram, propter defectum tamen
rationis, in classem necessariarum veni-
unt, adeoque nec bonæ nec malæ pos-
sunt censeri, cum ad normam exigi ne-
queant. Quod autem ad argumenta ex
oraculis sacrī peti solita attinet, quæ
animalia bruta pœnæ, adeoque legis ca-
pacia facere videntur; existimamus ea
dudum ab aliis ita esse explicata, ut ean-
dem recoquere crambem nec possimus
nec debeamus. Ex dictis constare arbi-
triamur, ad actionem humanam, adeo ne-
cessariam esse liberam voluntatis deter-
minationem, ut citra eandem humana
dici nequeat nec imputari, adeoque nisi
libere egerimus, nullam nos neque lau-
dem nec pœnam mereri, non secus ac
minime laudantur automata, quod motus o-
mnes ad quos instituta sunt, quemadmodum
edisserit Cartesius, accurate exhibeant, quia
necessario illos sic exhibent; sed laudatur eorum
artifex, quod tam accurata fabricarit, quia
non necessario, sed libere ipsa fabricarit. De-

terminationem illam ex consultatione & electione provenientem, significantiori vocabulo alii *προαιρέσιν* appellant. Quæ, quamvis in foro civili inæqualiter quidem ex inæqualitate actionum præquiratur; in respectu tamen ad jus naturæ, quæ regula est actionum moralium, in omnibus æqualiter est necessaria, adeo ut si actio vel maxime secundum externum exercitum conveniat, bona tamen, si *προαιρέσις* absit, dici nequit. Cum enim lex naturalis auctorem agnoscat DEUM, sufficiens utique hujus legis expletio requiritur. At leges civiles externa actuum convenientia contentæ sunt, cum earum latores interiora animi fugiant: in actionibus vero malis, intentio ita respicitur, ut eas quam maxime aggravare potis sit. Et hinc quoque in legibus patriis, in casibus tantum non omnibus ejusmodi intentio ad verbum expressa cernitur, Conf. inter alia Cap. I. Ed; B. L. L. Söker man hem åth androm theſ wiljande etc. drå-

per/ slår/ hugger fullom sårum/ eller slår
steno/ blånad eller blodwite: alle the ther
med åro i flock och farndte/ the hafwa
brutit Edzörit. Et cap. 5. Eller våri sig
med tolffmaña Eede/ at the ejt theſ wil-
jande kommo/ at the ſkada wido gör.
Quid? quod etiam à vulgo actionem malā
exaggeraturo, nihil frequentius quam ad
hoc ipsū audias provocari: Han har thet
wetandes och willjandes giordt. Unde
eleganter Cicero Libr. 1. Off. in omni,
inquit, *injustitia permultum interest, virorum*
perturbatione aliqua animi, quæ plerumq; bre-
vis est, & ad tempus, an consulto, & cogitato
fiat injuria. Leviora enim sunt ea, quæ repen-
sino aliquo motu accidunt, quam ea, quæ me-
ditata, & præparata inferuntur.

§. XI.

Et si nulla possit intelligi actio huma-
na, quæ non involvat respectum ad
normam seu legem, adeoque vel bo-
na vel mala sit, habet enim ex eo
quod sit humana, ut cum lege conser-
vi possit; cum tamen ex diverso prin-
cipio imputativitas moralitasque actio-

num profluant, ac aliud sit, posse actionem imputari, aliud posse eam tanquam bonam vel malam imputari; ideoque cum illud immediate ex libero, de quo egimus, principio fluat, de eo itaque prius agendum. Ut ex antea allatis perspicuum est, nullius actionis posse efflagitari rationem, nisi cujus nos met ipsi fumus autores; ita quoque exinde deducitur eorum non posse nos exigi, quae invito vel per violentiam, vel per ignorantiam patrantur. Dividi solet ignorantia in vincibilem & Invincibilem; illa nullo modo excusat; hæc si in se & non in sua causa talis fuerit, imputativitatem excludit. Et hinc si in summa ebrietate homicidium contingat committi, secundum L. 6. ff. de re militari, poenæ homicidii ordinariæ non est locus. Ubi autem in causa fuerit quare in eandem inciderit, actio quamvis ab ignorantе patrata, ei debet imputari. Ita enim Arist. L. 3. Eth. c. 7. *Legislatores eos qui mala perpetrant, castigant ac puniunt, si tamen neque di coacti ea egerint, neque ea ignoratione, cuius*
ipſe

ipſi ſibi eansam non exhibuerint. Ob ignorantiam etiam puniunt, ſi ſibi ipſe ignorationis cauſa quispiam fuiffe videatur. Unde ebriis duplices pœna iuſtitia ſunt. Quanquam in hiſ ſicut in aliis contingat, ut maius crimen minus abforbeat.

§. XII.

DE noctivagis eorumque actionibus latifl̄mūs hic aperitur campus diſquirendi, ſed anguſtia temporis poſtulat ut intra pauca cogantur. In jure Canonico cap. unic. de hom. Vol. & Cas. à Clem. V. de illis ita eft conſtitutum. Si furiosus aut infans ſeu dormiens hominem mutilet, vel occidat, nullam ex hoc irregularitatem incurrit, & idem de illo conſemus, qui mortem aliter vitare non valens, ſuum occidat vel mutilet invadorem. Rationem hujus excuſationis fatemur non eſſe vagam, fieri enim potest, ut ex ſpāmoſioris crassiorisque ſanguinis abundan- tia, vapores in ventriculos cerebri aſcen- dant, qui in partes ſubtiliores, copiosos nimis tenuiſter vidosque ſpiritus, per vehe- builA

mentem agitationem conversi, tandem
in nervos & musculos influunt, ac eos
ad tales operationes determinant, quas
quidem alias vigilantes non exercebent,
neque forte exercere possent. Cum
enim spiritus animales, propter objecto-
rum varietatem quæ sensus movent, in-
terdiu magis diffundantur; tanta non
potest esse illorum vis, ac si versus unum
tantum objectum essent determinati, ut
sit inter dormiendum. Et hinc est, quod
phantasia nunquam sit fortior, quam in-
ter quiescendum, ita ut mirari quodam-
modo conveniat, adeo constantem in-
terdum tunc esse variarum rerum ima-
ginationem, ut expergefacti saepe haesi-
temus fuerit somnium, an res vera. Ve-
rum enim vero, fieri potest ut scelus ali-
quod interdiu saepius mente agitatum,
mente somno oppressa, ex antea conce-
pta imaginatione, in actum prorumpat,
quod exempla bene multa probant.
Cumque tale crimen ex intentione ac
proposito profectum censeatur, de pœ-
na ordinaria nihil remitti posse videtur.

Aliud

Aliud autem erit dicendum, si quis de ejusmodi consuetudine admonitus, per claustra non caveat ne aliis sit molestus: hoc enim in casu, quamvis abfuerit plena intentio; à culpa tamen non est immunis, adeoq; nec ab omni pœna liberandus. Unde si homicidium hoc modo committatur, non lecus ac si ex ædibus, ruinam minantibus, cædes contingat, dominus de reparatione à judice competenti admonitus reparare negligens, de cæde tenetur c. 8. Dråp: wåd. St. L.

§. XIII.

De infantibus res est evidens: illi enim pleno rationis usu non gaudentes, nullius imputationis nec pœnæ, saltem in foro humano, sunt capaces. Quod enim increpantur aut verberantur, non sit quod pro peccatis propriæ dictis, que ab illis committuntur, in foro humano, haberi queant; sed per modum emendationis, ne per talia molestiam aliis facessantur, aut illo, cui teneris in annis adsuoverunt, post adultiores quoque facti delectentur. Idem de furiosis

mente motis habendum, quibus citra suam
culpam iste morbus provenit. His enim si quan-
do verbera infliguntur, non magis rationem
pene delicto respondentis, habent, quam que
equo calcitroso impinguntur, ut calces deinceps
jactare desistat. Puf. de J. N. & G. lib. I.
cap. 5. §. 10. Quando vero incipiat in
instantibus imputatio, non adeo est faci-
le determinatu: secundum Jus Naturæ,
maturitas tantum rationis requiritur, ut
sciat bonum à malo discernere. Ex jure
Rom. anno quarto decimo ex ephebis
excessisse censetur. Quanquam non ne-
gandum, inter Jure Consultos Romanos
de pubertate hac constituenda non adeo
fuisse conventum, affirmantibus quibus-
dam ex solis annis illam esse æstiman-
dam, aliis ex habitu corporis, aliis ire-
rum utrumque concurrere debere, &
habitum corporis & numerum anno-
rum; prima tamen sententia, calculum
adjiciente Justiano Imp. prævaluuit, ita
ut qui ætatis gradum legibus præfini-
tum contigisset, ad rationem actionum
esset obstrictus. Quod autem ad jus no-
strum

strum Patrium adtinet, quintus decimus
ibi constituitur annus, ut patet ex ca-
pite 18. Såram. vil. L. Nu gör
öfvermagi fullsåre eller Blodwite /
then som mera är än sju åhra/ och min-
na än fåmpstan. conf. cap. 19. e. t. St. L.

§. XIV.

Präterea actiones quoque alienæ non
possunt imputari; nisi quis vel *principa-*
liter ad eas concurrit, jubeendo nimirum,
non vetando ubi jure perfecto vetare
potuerit; non impediendo cum impedi-
re per vires naturales & valuerit, &
obligatio quoque impediendi ipsi incu-
buerit; Vel *minus principaliter*, consilium
scilicet dando, laudando & assentando
ante facinus patratum, quo ipso pravus
conatus alitur. Conf. Grot. de J. B. & P.
lib. 2. cap. 21. Verum si ejusmodi absint,
omnis sublata intelligitur imputatio. Et
hinc in Jure Romano integri extant ti-
tuli, ne uxor pro marito, ne maritus
pro uxore, ne filius pro patre, ne
pater vel mater pro filio conveniantur.

Quin & in jure Patrio idem tanquam
æquitati naturali maxime conveniens
cautum cernitur: Etj åger man annars
bruth gälda / ther han engte upbar eller
wulte cap. 23. dråp m. will. L. L. & cap. 21.
Edz B. L. L. Svå stall hvar snae
ensamin båta. Nihilo tamen secius ex
coitione in unum corpus morale, fieri
potest ut ex actione vel debito unius, alter
teneatur, uti constat ex *ἀνθρωπίᾳ* &
repressaliis. Sunt autem hæc ex numero
eorum, quæ, jure naturali non repugnan-
te, usu exigente & necessitatibus humanis, gen-
tes humanae introduxerunt, ut loquitur Just.
Imp. Tit. Inst. de Jure Nat. Gent. & Civ.

§. XV.

Breviter jam explicato unde & quæ-
nam actiones possint imputari, ordo
postulat, ut rationem quoq; videamus ex
qua tamquam justæ vel injustæ, bonæ vel
malæ imputentur. Ea itaq; nulla est alia,
quā illarum convenientia vel disconveni-
entia cū norma, sine qua bonitas vel ma-
litia actionū nunquam esse potest, nedum
intelligi: nam quam sit impossibile cog-
no-

gnoscere curvum sine recto, tam est impossibile bonitatem vel malitiam actionum cognoscere sine norma. Ut enim rectum est index sui simul & obliqui; ita norma index est earum actionum, quæ ad eandem exiguntur. Et quamvis nonnulli falsissime dixerint actus humanos, posse esse rectos & honestos, licet supponeretur DEUM nullum esse; normam tamen necessario agnoverunt, nempe convenientiam istorum actuum cum natura. Norma isthæc lex dicitur, quæ generaliter considerata, definitio Puf. de J. N. & G. lib. 1. cap. 6. §. 4. Est decretum superioris, quo subjectum sibi obligat, ut ad istius prescriptum actiones suas compонat. Est hæc definitio adeo evidens, ut vix sperandum sit, evidentiorem posse strui: sive enim per dictamen rectæ rationis, sive aliud quidpiam definiamus, minus erimus perspicui. Per decretum non intelligimus aliquid absconditum, intra mentem superioris, DEI nimirum, (quem potissimum respicimus ubi de actionibus moralibus sermo est) latens, nec

literis aut viva voce patefactum, sed signis
 aliis animæ ipsi impressis. Unde lex hæc
 nobis dicitur innata, non quod ab ipsa
 creatione actu nobis adsit, sed quod pos-
 sit quis, ubi ad maturum perventum fu-
 erit rationis usum, ex se ipso sine aliqua
 informatione, terminos rite intellectos
 connectere vel separare, indeque pro-
 positiones quasdam practicas sibi for-
 mare. Cum enim convincamur, animam
 nostram posse existere, & æque perfe-
 ctam atque beatam essentialiter esse,
 quamvis nulla alia res creata existeret;
 DEO vero sic unitam, ut nexu indissol-
 ubili & essentiali ab eo dependeat; mox
 convincimur dominium in eam soli
 DEO competere eminentissimum, id-
 eoque ejus voluntati in omnibus esse
 obtemperandum, eumque ante omnia
 amandum, colendum. Et quamvis mo-
 dum, quo DEUS coli debeat ratio non
 dictiter, dictat tamen perfectissimo co-
 lendum, quem cum ratio ignoret, qua-
 si stimulis incitatur, vel faltem incitari
 debet, ad altius quid, unde hauriri
 poter-

poterit, quærendum: unde Gentes dicuntur ἀναπολόγητοι Rom. I. v. 20. In nosmet ipsos porro descendentes, ex peregrinis ideis deprehendit anima habere se relationes cum suo corpore, aliisque extra se positis, quibus eadem ratione anima unita intelligitur; statim corporis sui, tanquam alieni operis, curam esse gerendam colligit, nihilque intermittendum, quod ad ejus conservationem pertineat. Quin & cum cætera vi voluntatis divinæ existant, nec ea de statu turbanda cognoscit, sed quatenus sine proprio periculo fieri possit admittendum esse, ut in quo sunt statu firmentur. Et hinc omnes propositiones, hinc omnia officia, quæ in vita sociali lex naturalis injungit. Dixi legem hanc literis non esse promulgatam, non quod existimaram legem moralem, ab hac aliam tuisse; sed ut modum promulgationis distinguerem. Eadem namque sunt utriusque præcepta, & in æternum, saltem absolute, in sanctis quoque cœlitibus manebunt, quamvis ratione illius status, alia erunt quam nunc sunt.

sunt. Hypothetica autem extra ambitum
hujus vitæ minime extenduntur.

§. XVI.

Adserendum antea ivimus, extra legem
nullam concipi posse actionem bo-
nam vel malam: si enim bonitas vel ma-
litia aliqua absoluta statueretur, non vi-
derim quomodo declinari posset, aliquid
extra DEUM existisse, quod ipsum in li-
berrimis suis actionibus mensuraret. Cer-
tum namqe est, DEUM uti omnia, ita &
hominem liberrima sua voluntate con-
didisse: si itaque hoc verum, ut est ver-
rissimum, quales quæso, actus bonos vel
malos fingas, ad quos naturam huma-
nam adcommodaret, ut illis ipsis exer-
cendis vel omittendis conservaretur. Si
igitur ulla heic sit necessitas, nulla tane
illa erit nisi hypothetica. Sin dicas non
potuisse non sanctitati ac Justitiæ suæ
conformem hominem creare, adeoqe re-
pugnet, aliter potuisse creari, quam cre-
atus est; certe neque antecedenter neque
consequenter ad voluntatem divinæ mo-
ralitas se habebit; cum ipsa attributa di-
vina

Vina nihil aliud sint quam ipse DEUS, in quo, tanquam Ente simplicissimo, minime possunt separari, vel unum tanquam alterius directivum concipi; quæcunq; enim vult, sanctitati sunt conformia, & quæcunq; sanctitati convenient, nō potest non velle: Unde hac ratione, uno eodemq; actu necesse est ponatur actionum moralitas, cum decreto de homine tali condendo, & cum hoc fuerit æternum, illa etiam erit, adeoq; voluntate Divina nec prior nec posterior. Nec hac ratione timenda erit mutabilitas aliqua Juris Naturalis, cum DEUS non magis se in suis abneget decretis, quam propriam suam essentiam, non possunt enim non, ut cum Seneca loquar, ei eadem placere, cui nisi optima placere non possunt. Verum hæc illis relinquo, quibus meliori de luto finxit præcordia Titan. Nobis satis est, bona an mala aliqua sit actio, extra legem intellegi non posse Rom. 4. 15.

§. XVII.

Sicuti autem ad lineam rectam requiritur, ut in omnibus normæ conveniat,

ut vero curva sit, sufficiat in minimo à norma recessisse; ita si actio bona habeatur, necesse est secundum omnes suas circumstantias legi sit conformis; ad malam autem satis est, ut in unico requisito, materiali vel formaliter repugnet. Ubi tamen notandum, in quantitate actionum determinanda, hoc non usque adeo procedere. Nam et si actione bona in se specata, uti recto rectius non datur, melior nulla esse possit; respective tamen sumta, immane quantum ratione objectorum & circumstantiarum una alteram praestantiā superet. Idem etiam de malis censendum, ita ut dogma Stoicorum de æqualitate peccatorum prorsus hic eliminetur. Tantum hic addo, aliquid inter actionem bonam & justam discriminis intercedere; Quanquam enim nulla sit actio justa, nisi quæ eadem bona; vice tamen versa non omnis bona, justa consetur, cum hæc insuper rectam ad personam applicationem requirat. Diutius jucundissimo huic argumento immorati volupe esset, verum imperata misericordia retrahit brevitas: quæ itaq; præcipiti calamitate heic congesta sunt, quæq; extremas magis lineas, quam veram nobilis hujus materiæ faciem repræsentant, Tuæ B. L. humanitati unice commendo, ingenuæ namq; fateor, in hoc argumento elaborando, mihi usu venisse, quod flumina trajecturæ contingere solet, ut pleniori alveo fluentibus aquis, infra metam sèpius ripæ adpellant.

SOLI DEO GLORIA,